

Sorumlu Çocuklar Yetiştirmek için Anne Babalara Öneriler

Yayınlanma Velilere Özel

Anne babalar bir çocuk sahibi olduklarında onunla ilgili gelecek hayali kurarlar. Onun güzel alışkanlıkları olması, uyumlu, kendine güvenen, sorunlarla yüzleşmekten kaçınmayan ve mücadele edebilen, daha da önemlisi onun kendi ayakları üzerinde duran bir insan olması gibi bir hayaldir bu. Çocuğun kendi davranışlarının sorumluluğunu alması, yeterince büyüdüğünde bir gün içinde kazanabileceği bir beceri değildir.

Sorumluluk bilincinin gelişmesi, yaşamın ilk yıllarından itibaren atılan adımlar ile mümkündür. Hayat hiç durmaksızın devam etmekte ve çocuklar geçen her saniye gelişmektedir. Özellikle çocuk gelişiminde zaman gerçekten çok önemlidir. Geçen zamanı en verimli şekilde değerlendirmek anne babalar için çocukları adına hayati önem taşımaktadır. Her anne baba çocuğunun sorumlu, duyarlı bir insan olarak gelişmesini ister ancak sorumlu olması için çaba gösterilen bir çok çocuğun ailesi yardım istediğinde bizlere kurdukları ilk cümle “çocuğum çok sorunlu” ya da “o kadar sorunlu bir çocuk ki artık pes ettim” gibi cümlelerle bizden yardım talep etmekte.

Yarınımız olan çocuklarımızın, söz dinlemeyen, içe kapanık, kendine güvenmeyen, istediği yapılmadığında ağlama krizlerine giren kendisi sorumluluklar almak yerine anne babasına sorumluluklar yükleyen, kural tanımayan, kardeşlerinin ya da arkadaşlarının haklarına saygı gösterme erdemini gösteremeyen, kendisinin tercih ettiği konularla ilgili ya da kendi seçimlerinin sonuçlarına katlanamayan bir insan olduğunu görmek ailelerin görmek istemediği bir tablo olarak görünüyor. Sorumluluk bilinci gelişen çocuklar yetiştirilerek bütün bu sorunların üstesinden gelmek mümkündür. Bu nedenle sorumluluk kavramının teorik açılımına değinmek istiyorum.

Sorumluluk kavramına çocuk açısından bakacak olursak, sorumluluk;

- 1) Kurallara uyma,
- 2) Tercihlerin ya da seçimlerin sonucuna katlanma,
- 3) Başka insanlara ve onların haklarına saygı göstermedir.

SORUMLULUK BİLİNCİ NEDEN ÖNEMLİDİR?

İnsan en temel güdülerle dünyaya gelir ve tam anlamıyla anne babaya muhtaçtır. Yeni doğan bir bebeğin tüm ihtiyaçları ebeveynleri tarafından giderilir. Ve çocuk tüm sıkıntılarını ağlayarak ya da neşesini gülererek ifade eder. Ancak bebekler akıp geçen zamanla birlikte günbegün büyürler. Ve belli yeterliliklere erişirler. Örneğin önce emeklemeye ardından yürümeye başlarlar. Fiziksel gelişimi, dil gelişimi, duygusal ve psikomotor gelişimi durmaksızın devam eder. Fakat bu kişiden kişiye değişebilir. Bunun yanı sıra bazen fiziksel gelişim hızlanırken bazen de duygusal gelişim hızlanır. Sorumluluk bilinci çocuklarda belirli yeterliliklere eriştiği halde bu yeterlilikleri kullanmamasıyla ilgilidir. İşte o zaman sorunlar ortaya çıkar ve alarm zilleri çalar aile için. Çocuk, yaşam ile ilgili becerileri aşamalı olarak edinir.

Kazanılan her beceri çocuğun bireyselleşmesinde, bağımsız, kendine yeten bir birey olmasında önemli adımlardır. Sorumluluklar ise çocuğun yeni edindiği bu becerileri hayata geçirmesi için önemlidir. Kendi ihtiyaçlarını tek başına karşılama becerisini kazanan çocuğun,

yetişkinlere duyduğu bağımlılık giderek azalır. Davranışlarının sonucunu yaşadıkça, gelişen becerilerini kullandıkça, çocuğun kendine olan güveni artar. Ancak bazen aileler çocukları için onunla daha güzel ilgilenebilmek adına çocuğun yerine getirmesi gereken sorumluluğu onun yerine gerçekleştirirler. Becerilerini kullanması ve geliştirmesi için fırsat verilmeyen çocukların ise yeterlilik duygusu ve özgüven gelişimi sınırlanır. Ve aileye sürekli bir ihtiyaç duyarlar. Sanki bebeklik döneminde ki gibi aile hayatının her anında yanında olmalıdır ve olmadığında çocuk kriz geçirir. Bu son günlerde çok karşılaştığımız okul fobisi vakalarında olduğu gibi. Çocuk annenin onu okula bırakıp eve gitmesinden o kadar kaygı duyar ki okulda annesinin olmayışı, onun için müthiş bir yoksunluktur. Tıpkı madde bağımlıları gibi anne bağımlısı çocuklardan bahsediyorum.

Sorumluluk bilincinin en güzel kazanıldığı aileler demokratik bir tutum içerisinde çocuklarını yetiştiren ailelerdir. Kişisel farklılıklar söz konusu olsa da, aile çocuklarını öncelikle çok iyi tanımalıdır. Onun kişisel ilgilerini, algılarını bilir ve onun tercihlerine saygı duyar. Aile çocukla sürekli yapıcı bir iletişim hali içindedir. Aile çocukla arkadaş gibidir ancak mesafelerin korunabildiği bir arkadaşlık bu. Anne baba konumunu korur ama çocuk ebeveynleri ile herhangi bir konuyu paylaşmakta bir tıkanma yaşamaz. Bu nedenle aile tutumları sorumluluk bilincinin geliştirilmesi adına çok önemlidir. Sorumluluk kazandırmaya yönelik her sürecin “temel” ve “değişmez” öğeleri vardır. Bunlar;

□ Bilgilendirme: Çocuğun davranışında istenen değişimin gerçekleşebilmesi için önce, çocuğun bu değişim hakkında bilgilendirilmesi gerekir. Onun bu değişimi bir ihtiyaç olarak görebilmesi için, nedenleri hakkında bilgi vermek önemlidir. Kuralların neden konduğu ve sorumluluğun önemi anlatılmalıdır. Çocuklar, niçin bazı işleri yapmak zorunda olduklarını bilirlerse, ne zaman ailelerine yardımcı olmaları gerektiğini, ne zaman bağımsız davranabileceklerini de öğrenmiş olurlar.

□ Takip: Bilgilendirmeden sonra, çocuğun söz konusu davranışı gösterebilmesi için ona bir süre tanınması gerekir. Bu süre içerisinde yapılan takip sonucunda sorumlu davranışın ortaya çıkıp çıkmadığına, ne sürede ortaya çıktığına, hangi zamanlarda davranışın yapıldığına ya da yapılmadığına dikkat edilmelidir.

□ Geri bildirim: Belli bir süre sonra çocuğu, gidişat hakkında bilgilendirmek gerekir. Eğer istenen sorumlu davranışın sayısında artış varsa uygun pekiştiricilerle motive edilmelidir. Eğer beklenen sorumlu davranışın ortaya çıkmasında sıkıntılar varsa, bu sıkıntılar ve olası nedenlerinin de çocukla paylaşılması gerekir.

□ Hatırlatma: İstenen davranış eğer gerçekleşmiyorsa yeniden hatırlatma sürecine gidilmelidir. Yeniden bilgilendirme ile başlayan bu süreç, davranış oturana kadar devam etmelidir.

Aileler bu öğeleri kullanırken sabırlı ve kararlı olmalıdırlar. Bir çok vakada ailelerin kararlı olmadıklarını görmekteyiz. Bunun yanı sıra birçok ailenin bu öğeleri uygularken bazı öğeleri atladığını görmekteyiz. Çocuğunda sorumluluk bilinci ile ilgili bir sorun olduğunu farkedenden bir ebeveyn öncelikle çocuğuyla olan iletişimine dikkat etmeli ve çuvaldızı kendine batırmalıdır. Öz eleştiriye açık olmalı ve kendini sorgulamalıdır. Hatalarını farketmeli gerekiyorsa bu konuda bir uzmana başvurmalıdır.

Sorumluluk bilinci ile ilgili olarak çocuklarımızın yerine getirebilecekleri sorumluluklar her yaş düzeyinde farklı farklıdır. Bu sorumlulukların neler olabileceği ile ilgili sizlere fikir

vermesi açısından yaşlara uygun verilebilecek sorumluluk örneklerinden bahsetmek istiyorum. Örneğin;

2-3 yaş:

Bu yaş grubundaki çocuklar yeni kazandıkları becerilerini kullanarak her şeyi tek başlarına yapmak için oldukça isteklidirler. zgrlk ile kurallar arasındaki dengeyi kurmak anne-babayı bu dönemde bekleyen en zor görevdir. Bu dönemde çocuklar basit giyecekleri kendi başlarına giymeyi öğrenebilirler. atal kaşık kullanmak için kas gelişimleri yavaş yavaş yeterli düzeye geldiğinden biraz acemice de olsa atal kaşık kullanabilirler. Bununla birlikte bardaktan su içme denemeleri de bu yaşta gözlemlenebilir. Bu alanların tümünde önemli olan çocuğun daha sonra ki yaşlarda bu becerileri geliştirip kullanabilmesi için mümkün olduğunca fazla pratik yapmasına olanak vermektir. Yemeğini biraz dökerek yediği için annesi tarafından yedirilen bir çocuğun atal kaşık kullanma becerisi yemeği kendi başına yemesine fırsat verilen çocuğa göre daha yavaş gelişecektir.

3-4 yaş:

Bu yaşlarda çocuklar oldukça enerji dolu ve hareketlidirler. Anne-babaları tarafından konulan sınırları test etmeye meraklıdırlar. Anne-baba olarak hem çocuğun enerji ve hareket ihtiyacını anlamak hem belli sınırlar çizmek hem de kuralları test etme karşısında esneklik ve yaratıcılığı koruyabilmek önemlidir. Bu dönemde çocuklar basit ev işlerinde yardımcı olabilirler. Örneğin kendi oyuncaklarını sepetine yerleştirebilir. z bakım becerilerini kendi başına yapmak için ilk adımı atabilirler; diş fırçalamak elini yüzünü yıkamak gibi. Tabii bu becerileri anne babayı bire bir gözlemleyerek ve onların desteği ile deneyerek geliştireceklerdir. Ayrıca bu yaşta ayakkabılarını giyebilirler. Ama bağcıkları bağlamak için hala yardıma ihtiyaçları vardır.

4-5 yaş:

Bilişsel fiziksel ve sosyal becerilerin gelişimi ile birlikte sorumluluk kavramı bu yaş döneminden itibaren daha da önem kazanmaya başlar. 2-3 yaş döneminin inatılıkların azaldığı günlük hayat ile ilgili gözlemlerin ve ilginin arttığı bu dönemde çocuklar “bir iř yapmaktan” ve bunu göstermekten büyük bir keyif alırlar. Evişlerinde anneye yardım etmek tamirat işlerinde babaya ıracılık etmek gibi yetişkin hayatına yönelik işler çok ilgilerini çeker. Bu yaştaki çocuğunuzdan odasındaki oyuncakları toplamasını kendi başına elini yüzünü yıkamasını yemeğini yemesini masa hazırlanırken bir şeyleri (rneğin tuzluk) götürmesini bekleyebilirsiniz.

6. yaşta;

- Tek başına giyinip soyunması,
- Ufak tefek ev işlerinde yardımcı olması (sofrayı kurma, bahçe sulama vb)
- Sofrada tek başına yemeğini yemesi,
- Oyuncaklarını toplayabilmesi,
- zerinden çıkardığı kıyafetleri yardımla katlayabilmesi,
- El-yüz temizliğini yapabilmesi,

7. yaşta; (yukarıdakilere ek olarak)

- Çantasını hazırlaması,
- Başladığı işi bitirmesi,
- Sahip olduğu evcil hayvanın bakımı ve ihtiyaçlarını karşılaması,
- Proje ve ödevlerini hazırlaması, (ihtiyaç duyduğunda yardım etmekle, başından sonuna yanında olmak ayrı şeylerdir)
- Dişlerini fırçalaması,

8. yaşta; (yukarıdakilere ek olarak)

- Hatırlatmadan öz bakımını yapması ve odasını toplaması,
- Okul eşyalarına sahip çıkması,
- Okuldan gelen mesajları size iletebilmesi,
- Dersleriyle ilgili sorumlulukları alabilmesi,

9-11 yaşlar arası; (yukarıdakilere ek olarak)

- İlgilerini belirleyip, zaman planlaması ve günlük programlar yapabilmesi,
- Zamanını iyi kullanması,
- Ev dışı yakın yerlere gidip gelmesi,
- Arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurması,
- Alışveriş yapması.

ANNE BABALARA ÖNERİLER

Çocuğa seçme hakkı tanıma: Çok küçük yaştan başlayarak bir çocuğa seçme hakkının tanınmasıyla sorumluluk kazandırma eğitimi verilebilir. Seçim yapabilme fırsatlarının çocuğa sunulması, çocuğun kişilik gelişimini olumlu yönde etkiler. Seçim yapabilme; karar verebilme ve seçimlerin sorumluluğunu alabilme becerisini geliştirir. Kendilerini daha iyi tanımalarını sağlar. Hayat boyu önlerine çıkacak zor kararlarda mücadele edebilmelerine yardımcı olur.

Model olma: Birçok davranışta olduğu gibi sorumluluk bilincini kazandırma sürecinde yetişkinlerin örnek davranışları önemlidir. Yetişkinlerin kendi yaşantılarına ait sorumluklara gereken özeni göstermeleri, çocukların dikkatini çeker ve onların tutumlarını gözlemleyerek daha iyi öğrenirler.

Evdeki yardımcının rolü: Ev işlerine yardım eden kişilerin de çocukların sorumluluk bilinci kazanmasında etkisi vardır. Eğer her gün biri yatağını topluyorsa uzun yıllar yatağını toplamayı öğrenmeye gerek duymayacaktır. Bu konuda hem yardımcınız hem de çocuğunuzla konuşarak sorumluluk alanlarını netleştirin.

Bireysel sorumluluktan sosyal sorumluluğa: Çocuklarda sorumluluk bilincini geliştirmek için, küçük yaştan itibaren önce,

- Kendi ile ilgili sorumlulukları öğrenmesini desteklemek (çıkarıldığı kıyafetleri katlayıp yerine koymak, oyuncak ya da eşyalarını kullandıktan sonra yerlerine kaldırmak)
- Daha sonra ev ile ilgili sorumlulukları paylaşmasını beklemek (yemekten sonra tabağını lavaboya koymak vb)
- Son olarak da sosyal sorumluluklar konusunda model olmak (ağaç dikmek, ihtiyacı olanlara yardım etmek, yerlere çöp atmamak) sorumluluk bilinci kazandırmak için önemli adımlardır.

Çocuklar için sorumluluklar bazen bir yük gibi algılanabilir. Ancak bunları yerine getiren bir birey olarak büyümek aynı zamanda sağlıklı bir karaktere atılmış önemli adımlardır.